

Sosyalizmin Etiği*

Henry HAZLITT

1. Özgürlüğün Alternatifi

Önceki bölümde (Piyasa Yaz-2002, n.3, s.15-34) sadece “kapitalizmin” yani ekonomik özgürlük sisteminin pozitif etik değerlerini tartışmıştık. Böyle yaptık, çünkü bu değerler çok nadiren takdir edilmekte ve hatta kabul edilmektedir. Bir yüzyıldan daha uzun bir süredir kapitalist sistem, ona çok şey borçlu olanlar da dahil, sayısız karalayıcının sürekli saldırısı altındadır. Kapitalist sistemin savunucularının çoğu da kendilerini bu sistemin alternatiflerinden daha verimli olduğuna işaret etme yoluyla tatmin ederek (özür beyan edercesine) savunma konumdadırlar.

Aslında bu geçerli bir savunmadır. Gerçekten de bu savunma “maddî açıdan” geçerli olduğu kadar etik açıdan da geçerlidir. Kapitalizm kitlelerin düzeyini müt-hiş ölçüde yükseltmiştir. Tüm yoksullukları silmiş süpürmüştür. Çocuk ölümlerini büyük ölçüde azaltmış ve hastalıklara çare bulunmasını ve yaşama süresinin uzamasını sağlamıştır. İnsanların sıkıntılarını azaltmıştır. Kapitalizm sayesinde bugün aksi halde doğması bile mümkün olmayan milyonlarca insan yaşamaktadır. Eğer bu gerçeklerin hiç bir ahlâkî geçerliliği yoksa bu durumda neyin ahlâkî olarak önemli olduğunu söylemek imkânsızdır.

Kapitalizmi, sadece verimli olduğu için savunmak geçerli bir yaklaşım olsa da etik açıdan (geçerli ise de) yeterli değildir. Bir ekonomik özgürlük sisteminin olumlu etik değerlerini, onu alternatifleriyle karşılaştırmadan tam olarak anlayamayız.

Öyleyse şimdi kapitalizmi, kendisinin tek gerçekçi alternatifiyle (sosyalizm ile) karşılaştıralım. Bazı okuyucular, çeşitli derecelerde müdahalecilik ve devletçilikten komünizme kadarki yelpazede çok sayıda alternatif olduğunu söyleyerek bu karşılaştırmaya itiraz edeceklerdir. Fakat sadece sırf ekonomik konularla meşgul olmaktan sakınmak için burada dogmatik davranacağım ve tüm orta yol olarak adlandırılan sistemlerin istikrarlı olmadığını, birinden diğerine dönüşme tabiatında olduklarını ve uzun vadede ya yok olacağını veya tam bir sosyalizme yol

açacağını söylüyorum. Bu hükmü desteklemek için okuyucuya başka bir referans vereceğim.¹ Burada, bir yanda baskıya ve sahtekârlığa karşı ayırım yapmayan genel bir kanunlar sistemine, diğer yanda piyasa ekonomisindeki özel müdahaleler arasındaki farka dikkat çekmek suretiyle kendimi tatmin edeceğim. Bu özel müdahalelerden bazıları gerçekten de kısa dönemde şu veya bu münferit “yanlış” ortadan kaldırabilir, fakat bunu ancak uzun dönemde daha çok ve daha kötü yanlışlar üreterek yapabilir.²

Okuyucuyu, bu tartışmanın büyük kısmında “sosyalizm” ve “komünizm”i pratikte eş anlamlı kabul edeceğim konusunda uyarmam gerekiyor. Bu Marx ve Engels’in uygulamasıydı. Bu kelimelerin bugün farklı çağrışımlara sahip olduğu doğrudur; bu bölümün ilerleyen kısımlarında bunu anlayacağız. Fakat bu tartışmanın büyük kısmında Bernard Shaw ile birlikte “Bir komünistin, inandığı şeyler için cesarete sahip bir sosyalistten başka bir şey olmadığını” varsayacağız. Günümüz Avrupa’sında kendini sosyalist olarak adlandıran partiler ve programlar aslında sadece *kısmî* sosyalizmi (demiryollarının, çeşitli kamu tesislerinin ve ağır sanayininin millileştirilmesini savunma fakat hafif sanayiler, hizmetler ve tarımın millileştirilmesini genelde istememe) savunmaktadırlar. Sosyalizm, tamamlandığında, genellikle “komünizm” olarak adlandırılan şeye dönüşür.

Bir diğer fark, kendini komünist olarak adlandıran partiler gerektiğinde şiddetle dayalı devrimle iktidara gelmeyi; sızma, nefret propagandası, tahrip ve diğer uluslarla savaşma yoluyla güçlerini artırmayı benimsemektedirler, halbuki kendilerini sosyalist olarak adlandıran partiler (çoğunlukla nezaketten dolayı) iktidara sadece ikna ve “demokratik yollarla” gelmek istediklerini söylerler. Fakat bu farklılıkların tartışılmasını sonraya bırakabiliriz.

2. Ütopya Sosyalizm

Ütopya (veya Marksizm öncesi) sosyalizmin etik varsayımlarını inceleyerek başlayalım. Ütopya sosyalistler ekonomik rekabetin sözde vahşiliği ve acımasızlığını daima eleştirmişler ve bir “işbirliği” ve “karşılıklı yardım” rejiminin getirilmesini istemişlerdir. Önceki bölümde de gördüğümüz gibi (Piyasa, n.3, s.15-34), bu talep aslında bir serbest piyasa sisteminin hem “mikro ekonomi” ve hem de “makro ekonomi” boyutunda harika bir sosyal işbirliği sistemi olduğunun anlaşılmasından kaynaklanmaktadır. Bu durum ayrıca, ekonomik rekabetin bu ekonomik işbirliği sisteminin ayrılmaz bir parçası olduğunun ve sistemin başarısını büyük ölçüde arttırdığının anlaşılmasından da kaynaklanmaktadır.

Ütopya sosyalistler sürekli olarak rekabetin “müsrifliğinden” bahsederler. Rekabetin aşikâr “israflarının” kısa dönemli ve ekonomileri geliştirmek için uzun

1. Özellikle bkz. Ludwig von Mises’in denemeleri “Middle of the Road Policy Leads to Socialism”, *Planning for Freedom* içinde, (South Hollanf, III.: Libertarian Press; 1952). Ayrıca Gustav Cassel, *From Protectionism Through Planned Economy to Dictatorship* London: Cobden-Sanderson; 1934)

2. Bazı özel örneklerin sonuçları için bkz. Henry Hazlitt, *Economics in One Lesson*

vadede gerekli olduğunu anlamazlar. Tekel şartları altında ekonomide karşılaştırma imkânı olmaz. Her şeyden öte hükümet tekelleri altında bu imkâna sahip olamayız: buna tanıklığı postaneler yapacaktır.

19. yüzyılın sonlarının en ünlü ütopyacı-sosyalist romanı *Geriye Bakış*'ta (1888) Edward Bellamy, ideal toplum olarak gördüğü şeyi tanımlamıştır. Bu toplumu ideal yapan özelliklerden birisi onun Boston'daki sonsuz sayıda dükkanları ortadan kaldırmasıydı:

Boston'da sonsuz sayıda dükkanlar sırası... bir şehrin ihtiyaç duyduğu malları dağıtan on bin dükkan. Benim ütopya-sosyalist rüyamda satın alan kişi zaman ve emek kaybetmeksizin çok çeşitli malı bir çatı altındaki mağazadan sipariş edip alır. Orada dağıtım için gerekli işgücü, malların kullanıcıya maliyeti üzerinde sadece çok az bir ilâve meydana getirmektedir. Onun ödediği şey, kelimenin tam anlamıyla, üretim maliyeti olacaktır. Fakat Boston'da malların sadece dağıtımı ve elden geçmesi onların maliyetini 1/4, 1/3, 1/2 ve hatta daha fazla artırmaktadır. Bu on bin işletmenin tamamının kirası, personeli, satıcıları, on bin takım muhasebecisi, top-tancıları ve işletmeyi ilgili diğer kişiler, işletmenin kendini reklam etmesi, bir diğer işletmeyle mücadelesi, hepsi müşteri tarafından ödenmektedir. Bir ulusu dilenci yapmanın ne meşhur bir yolu!³

Bellamy'nin, çizdiği bu inanılmaz aptal tabloda göremediği şey onun "dağıtımın" tüm maliyetini ve bunun zahmetini alıcıya (müşteriye) yüklemesiydi. Ütopyasındaki "büyük mağazaya" gitmek için yürümek, otobüse binmek veya taşıtları kullanmak zorunda olan satın alıcılardı. Onlar sadece köşeye kadar gidip sebzeleri, ekmeği veya bir şişe sütü, bir ilacı, veya bir defter ve kalem veya bir tornavidayı veya bir çift çorabı alamazlardı. Hayır: En basit şey için bile ne kadar uzak olursa olsun "büyük mağazaya" yürümek veya otobüse binmek zorundaydılar. Ayrıca, büyük bir millî mağazanın herhangi bir mağazayla rekabeti olmayacağından, yeterli satış personeli koymayacaktı ve müşteriler sonu belli olmayan bekleme için kuyruklar oluşturacaklardı (Rusya veya başka yerdeki çoğu hükümetçe işletilen hizmetler gibi). Ve yine rekabetin olmaması veya az olması sebebiyle mallar kötü, çeşitlilik az olacaktı. Mallar, müşterilerin istediği gibi değil, hükümet bürokratlarının onlar için yeterli olduğunu düşündüğü miktarda olacaktı.

Bellamy'nin küçümsediği şeyler arasında müşterilerin tüm maliyetleri ödemesi geliyordu. Eğer tek büyük hükümet mağazası "dağıtım" masraflarını (maliyet olarak kabul etmediğinden masraf olarak tanımlıyor) fiyata eklemese, bu durum onun müşteriye sadece parasal maliyet değil fakat aynı zamanda zaman kaybı, zahmet ve hatta kişisel sıkıntı maliyetlerini de kabul etmeye zorlamasından dolayıdır. Bellamy'nin düşlediği tipteki sistemin "israfları", onun alaya aldığı rekabetçi sistemkilerden çok daha fazla olacaktır.

Fakat bunlar nispeten küçük yanlışlardır. Bellamy'nin çizdiği resimdeki asıl hata, onun, rekabetin üretim maliyetlerini sürekli olarak azaltma, üretim araçlarını olduğu kadar ürünleri de iyileştirme ve tamamen yeni ürünler geliştirme konusun-

3. *Looking Backward: 2000-1887*, Böl.:28. (bir çok baskısı var.)

daki rolünü anlamamasında yatmaktadır. O, eserini yazdığı 1888 yılından sonraki 76 yıllık kapitalist rekabetin dünyaya getirmiş olduğu binlerce icat, gelişme ve yeni keşfi tahmin edememiştir. 2000 yılındaki şartları yazması gerekirken (rüyasında) uçağı ve hatta otomobili; radyoyu veya TV'yi; ses ve stereofonik sistemleri ve hatta pikabı; "otomasyonu" ya da çağdaş dünyanın bin bir mucizesini ön görememiştir. Müziğin, merkezî hükümet istasyonlarından evlere telefonla yollanacağını öngörmüştür, fakat bu 1876 ve 1877'de telefonun (Bellamy'nin eserini yazmasından 10 yıl önce) "özel sektör tarafından" -Alexander Graham Bell tarafından- icat edilmiş ve o tarihten beri özel olarak geliştirilmiş olması sayesindeydi.

Bellamy, dağıtım konusunda başarıya ulaşacak olan büyük ekonomileri de ön göremedi. Özel olarak işletilen mağaza zincirlerinin büyüklüğünde ortaya çıkacak olan büyümeyi ve onun sunacağı malların çeşitliliğini de tahmin edemedi. Bu mağazaların, müşterilerine daha iyi hizmet etmek için diğer şehirlere ve varoşlara şubeler açacağını da tahmin edemedi. İnsanların devasa kataloglardan mal sipariş etmesini sağlayan ve satın alacakları şeyi bulunduracağını ümit ettikleri "büyük mağazaya" gitme sıkıntısından kurtaran modern posta sipariş sisteminin ortaya çıkışını da tahmin edemedi. Modern süper marketlerin ortaya çıkmasını, sadece sundukları malların çeşitliliğindeki müthiş artış bakımından değil, satış personelinin çokluğu nedeniyle oluşan büyük ekonomileri bakımından da ön göremedi. Ve onun bu şeyleri ön görememesinin sebebi, alaya aldığı rekabetin, her bir mağazaya veya firmaya ekonomisini geliştirmek ve maliyetlerini düşürmek için sürekli olarak yaptığı baskının farkına varamamasıdır.

Ve yine aynı sebeple, mekanize muhasebecilikle sağlanan müthiş ekonomileri de ön göremedi. Aslında yorumları, Bellamy'nin kayıt tutma ve muhasebe ihtiyacını pek de anlamadığını göstermektedir. Ona göre bu iş sadece özel sektör tacirlerinin mazur gösterilemeyecek kârlarını saymanın bir yoluydu. Muhasebenin asıl fonksiyonlarından hiç biri hakkında hiç bir şey bilmiyordu. Kayıt tutmanın ve muhasebenin asıl amacının maliyetlerin ne olduğunu ve nerede oluştuğunu tam olarak bilmek ve böylece kayıpları belirleyip ortadan kaldırılmak suretiyle maliyetlerin azaltılması olduğunu asla kavrayamadı. Rekabetin tüm faydalı sonuçlarını, zaten kendiliğinden olan şeyler olarak kabul ettiğinden rekabete karşıydı.

Ekonomik konulara bu kadar girmek istememiştik, fakat sosyalist veya anti-kapitalist yazarların görünüşteki etiği konusunda neyin yanlış olduğunu göstermek için bu gerekli görünmektedir.

3. "Eşit Dağıtım"a Karşı Üretim

Sosyalist yazarlar, tüketicilerin neyi hangi oranlarda istediği ve böylece neyin ne kadar üretilene ancak serbest piyasa yoluyla rekabet tarafından, üretim araçlarının özel sahipliği tarafından ve ancak fiyatlar, ücretler, maliyetler, kârlar ve zararların karşılıklı etkileşimi tarafından karar verilebileceğini anlayamamışlardır. Kapitalizmde, milyonlarca fiyat-kâr ilişkisi, "görünmez bir el" halinde, binlerce farklı mal ve hizmetin üretimi için sonsuz sayıda teşvik veya caydırıcılık meydana

getirmektedir. Sosyalistlerin anlayamadığı şey sosyalizmin “ekonomik hesaplama” problemini çözemeyeceğidir. “İnsan aklına sahip olduklarında, melekler dahi sosyalist bir toplum kuramaz.”⁴

Öyleyse faydacı standarda göre (sosyalistlerin kendileri de faydacı bir standarda başvururlar) üretim problemini çözemeyen, üretimi en üst seviyeye çıkaramayan ve onu uygun kanallara yönlendiremeyen sosyal hayatın maddî temelini ve insan isteklerinin tatminini (mümkün olanla karşılaştırıldığında) büyük ölçüde azaltacak olan bir sisteme “ahlâklı” bir sistem denemez.

Serbest piyasa ekonomisinin, her sosyal gruba ve her bir grup içindeki her bir bireye üretime yaptığı katkının değerini verme eğiliminde olduğunu daha önce görmüştük. Böyle bir sistemin çalışma sloganı şudur: *Herkesin ürettiği kendine*. Şimdi Marks’çı sosyalizm, kapitalizmin bunu yapmaya meyilli olduğunu yalanlamaktadır. Marks’çı sosyalizm, kapitalizm şartlarında işçinin sistematik olarak “sömürüldüğünü” ve emeğinin tüm ürününün kendisinden alındığını savunmaktadır. Önceki bölümde bu Marks’çı iddianın savunulamaz olduğunu zaten gördük.⁵ Marksistler bunu kendi bölüşüm sloganları olarak söylemezler. Onların sloganı: “*Herkesten gücünün yettiği kadarı, herkese ihtiyacı kadarı*”dır.

Bu sloganın iki kısmı bir biriyle çelişmektedir. İnsan doğası her bir insanın yeteneği, çalışması ve katkısına göre ödüllendirilmedikçe maksimum çabasını ortaya koyacak şekilde ya da maksimum çaba gösterecek şekilde tüm potansiyelini kullanmaya ve geliştirmeye kendini vermemesi şeklindedir. Ve bu genel çaba eksikliği tabii ki herkesin ihtiyaçlarının karşılanacağı yer olan genel üretimi azaltacaktır. Ve herkesin “ihtiyacına göre” verilecek olması (ihtiyacı sadece canlı kalmak için gerekli miktar olarak yorumlamadıkça) boş bir övünmedir. (Bu bile Sovyet Rusya ve Komünist Çin tarihindeki kıtlıkların gösterdiği üzere her zaman başarısızdır). Fakat “ihtiyaçlar”, istekler ve arzular olarak, her birimizin sahip olmak istedikleri anlamında yorumlanırsa, herhangi bir şeyin herhangi bir şekilde eksikliği veya kıtlığı söz konusu olduğu müddetçe, asla tamamen karşılanamayacak bir amaçtır. Eğer “ihtiyaç” basitçe bir sosyalist bürokrat tarafından belirlenen diğer *insanların ihtiyaçları* olarak yorumlanırsa, sosyalist amacın bazen başarılabilmesine şüphe yoktur. Ütopyacı sosyalistler tarafından benimsenen en yaygın “âdil” paylaşım ideali, malların veya gelirin nüfustaki kişi sayısına bölünmesidir.⁶ Tamamen uygulandığında, bu sistemde bebeklere yetişkinler kadar verileceğinden, ihtiyaca göre bölüşüm sloganı ihlâl edilmiş olacaktır. Fakat bu ideale asıl itiraz başka bir sebepten dolayıdır. Böyle bir bölüşüm üretimi yok edecektir.

Bunun sebebini daha önce de görmüştük (Piyasa, Yaz 2002, s. 32-34). Şu an için (veya kişi başına bir garanti gelir eşitliği denemesi başladığı zaman) ortalama kişi başına yıllık istatistiksel gelir 2500 dolar olsun. Bu durumda bu gelirin altında

4. Ludwig von Mises, *Socialism*, s.451.

5. Bkz. Eugen Böhm-Bawerk, *Karl Marx and the Close of His System*: J. B. Clark, *The Distribution of Wealth*; and Ludwig von Mises, *Socialism*.

6. Bu ideal için, çenebaz bir argüman: Bernard Shaw, *The Intelligent Women’s Guide to Socialism and Capitalism* (New York: Brentano, 1928)

geliri olan hiç kimse gelirini artırmak için fazla çalışmayacaktır, çünkü aradaki fark ona zaten verilecektir. Aslında tüm miktarın ona verilmesi garanti olduğunda çalışmanın (kölelik, kırbaç zoru ve bazen de kendi vicdanından gelen ve zaman zaman ortaya çıkan dürtü olmadıkça) hiç bir gerekçesi olmayacaktır. Dahası yeni garantili yıllık 2500 dolar gelir *eşitliği* ancak bu miktarın üzerinde kazanılan her şeye el konması ile gerçekleştirilebilir. Bu miktarın üzerinde geliri olanların artık bu fazla gelir için herhangi bir motivasyonu da kalmayacaktır. Aslında onların artık 2500 doları kazanma motivasyonları bile kalmayacaktır, çünkü kazansalar da kazanmasalar da bu miktar onlara verilecektir. Bunun sonucu genel fakirlik ve açlık olacaktır.

Bu durumun insanlar için bir intihar olacağını tekrar söyleyebiliriz. Böyle bir toplumun sakinleri aslında herkesin ne kadar üretirse üretsin aynı miktara sahip olacağını anlayacak kadar akıllıdır. Aslında bu, tüm sosyalistlerin ve tüm sosyalist hükümetlerin savunduğu argümandır. Bu argümanı ileri sürenlerin küçümsediği şey, ortaklaşa herkes için doğru olan şeyin bireyler için mutlaka doğru olmak zorunda olmadığıdır. Sosyalist toplum idarecileri bireylere *kendi* üretimlerini artırırlarsa (diğer şeyler eşit olmak kaydıyla) bunun *toplam* üretimi artıracığını söylemektedirler. Matematiksel olarak birey bunun böyle olduğunun farkındadır. Fakat yine matematiksel olarak bir *eşit* bölüşüm sisteminde kendi katkısının *kendi* refahı ve gelirine ancak çok küçük bir katkıda bulunacağını da farkındadır. Bir kürek mahkumu gibi çalışsa ve *başka hiç kimse* çalışmasa aç kalacağını bilir. Öte yandan, diğer herkes kürek mahkumu gibi çalışsa ve kendisi *hiçbir şey* yapmasa (veya sadece birisi kendini izlerken çalışıyor gibi yapsa) “diğer kişilerin” üretmiş olduğu ile pekalâ yaşayabileceğini de bilir.

Bir kişinin 200 milyon nüfuslu bir sosyalist ülkede yaşadığını varsayalım. Ölüme çalışıp üretimini *ikiye kattığını* varsayalım. Önceki üretimi ülke ortalaması idiyse toplam ulusal üretimi 200 milyonda bir oranında artırmıştır. Bu durum, eşit bölüşüme göre, kişinin kendi gelirini veya tüketimini çok yoğun çalışmasına rağmen ancak 1/200 milyon oranında artırır. Birey, maddî refahındaki bu küçük farkı asla fark etmeyecektir. Öte yandan, yakalanmadan, hiç çalışmadığını varsayın. Sadece 1/200 milyon oranında daha az yiyeceğe sahip olacaktır. Tekrar söyleyelim, bu eksiklik o kadar küçüktür ki, kişi onu asla fark etmeyecektir.

Özet olarak, bireysel üretime bakmaksızın eşit bölüşüm şartlarında, bir kişinin üretimi veya çabasının yoğunluğu bazı soyut, genelci, ortakçı bir düşünceyle değil daha çok o kişinin “diğerlerinin” ne yaptığını veya yapacaklarını farz etmesiyle belirlenir. Belki de birey “kendi payına düşeni yapmaya” razı olabilir, fakat bu ona fayda sağlamayacağından başkaları boş gezerken o camı çıkarcasına çalışmaktan caydırılmış olacaktır. Muhtemelen kendisinin ne kadar çalıştığını ölçerken bir miktar abartabilir ve diğerlerinin ne kadar çalıştığını ölçerken bir miktar az görebilir. Kendisi kölelik yaparken “diğerlerinin” çalışmasını tipik olarak çalışma arkadaşları arasında en kötü olanına eşdeğer tutma eğiliminde olacaktır.⁷

7. Bkz. Henry Hazlitt, *Time Will Run Back* (New Rochelle, N.Y.: Airlinton House), s.88-93.

Tamamen sosyalleşmiş bir ekonomide durumun böyle olması böyle bir ekonominin yöneticilerinin “daha fazla çalışma, daha fazla üretim” şeklinde sürekli propaganda altında olması gereği ile ispatlanmaktadır. Sovyet Rusya ve Komünist Çin’deki tarım çiftliklerinin kolektivizasyonundan hemen sonra büyük çapta açlıkların olması bu duruma ispatlamaktadır. Fakat Amerikan tarihinin en başlarından daha etkileyici bir örnek başka hiç bir yerde bulunamaz.

Çoğumuz Göçmen Atalarımızın Massachusetts sahillerine indiklerinde komünist bir sistem kurduklarını unutuyoruz. Ortak üretim ve ortak depolarla “günde kişi başına çeyrek pound (yaklaşık 110 gram) ekmekten başka bir şey düşmese de” günlük tayın sistemi (herkese her gün belli bir miktar yiyecek verilen sistem) oluşturmuşlardır. Hasat zamanı geldiğinde bile bu miktar “çok az bir artış” göstermiştir. Bu şekilde bir kısır döngünün oluştuğu gözlenmektedir. İnsanlar gıda ihtiyaçlarından dolayı ürünlere olması gerektiği kadar özen gösteremeyecek kadar zayıf olduklarından şikayet etmekteydiler. Çok dindar olsalar da birbirlerinden çalmaya başladılar. Güncel kayıtlarında Vali Bradford şunları yazıyor: “kıtlığın, bir şekilde önlenemezse, gelecek yıl da devam edeceği ortadadır.” Şöyle devam ediyor,

Kolonizeler, nasıl en fazla miktarda mısırı yetiştirip önceki ürünlere göre daha iyi bir ürün elde edeceklerini ve böylece sefaletten kurtulabileceklerini düşünmeye başladılar. Uzun tartışmalardan sonra (1623) Valiler herkesin mısırı kendi başına yetiştirmesine ve insanların birbirine güvenmesine izin verdiler... Böylece her aileye bir arazi parseli verildi...

Bu durum çok başarılı oldu, herkes çok çalışır hale geldi. Hükümetin veya bir başka faktörün uygulayacağı herhangi bir metotla yetiştirilecek mısırdan daha fazla ekildi. Böylece insanlar büyük sıkıntılardan kurtuldular ve hoşnut oldular.

Eselden zayıf ve yetersiz olduklarını iddia eden kadınlar, şimdi yanlarında çocukları mısır ekmek için tarlalara (sanki büyük bir baskı ve zalimlikle bunu yapmaya zorlanmışlar gibi) gittiler.

Yıllar boyu yaygın olarak tecrübe edilen ve dindar ve akıllı insanların da paylaşmış olduğu bu tecrübe, Plato ve diğer atalarımızın sergilediği ve daha sonrakilerin alkışladığı gurur ve gösterişi pekala yansıtıyor olabilir. Sanki Tanrı’dan daha akıllıymışlar gibi, mülkiyeti ortadan kaldırıp toplumu ortak bir zenginlik havuzu haline getirmek onları mutlu ve zengin yapacaktı. Bu deneyimin toplumda (bugüne kadar) kafa karışıklığı ve hoşnutsuzluk yarattığı ve toplumun fayda ve rahatı lehine olan istihdamı engellediği anlaşıldı.

Emek ve hizmet için gücü olan genç insanlar için, kendilerine herhangi bir telafi sağlanmadan, zamanlarını ve güçlerini diğer erkekler, kadınlar ve çocuklar için harcamaları üzücüydü. Güçlü insanlar veya görev adamlarının kendilerinin çeyreğini yapamayan zayıf ve güçsüz insanlardan daha fazla malı ve elbisesi yoktu, ne var ki bu adaletsizlikti.

Ve insanların hanımları için, diğer insanların yiyeceği eti terbiye etmek, çamaşırlarını yıkamak vs. gibi hizmetlerde bulunmaya zorlanmak pek çok kocanın kıramayacağı bir tür kölelikti...

Hasat zamanı geldiğinde, Tanrı onlara kıtlık yerine bolluk verdi ve her şeyin gidişatı değişti, pek çok kişinin kalbine sevinç doldu ve bunlar için Tanrı’ya şükrettiler. Onların kendileri için ürün yetiştirmelerinin etkisi iyi görüldü. Hepsini bir şekilde yılı çok iyi geçirdiler. Daha güçlü olanlar başarılı oldu, daha çalışkanlar fazladan

üretip diğerlerine satacak kadar fazlasına sahip oldular. Böylece o günden sonra onlara yoksulluk veya kıtlık uğramadı.⁸

Bunlar “adalet” adına kişi başına eşit gelir sisteminin herkesin ürettiğini almasına ve muhafaza etmesine izin veren bir sistemin yerine koymaya çalışıldığı durumda ortaya çıkan sonuçlardır. Mutlaka baskıyla uygulanmak zorunda olan her türlü eşit gelir veya zenginlik bölüşümü planlarının hatası bunların üretimi “garanti görmesidir.” Bu gibi planların destekleyicileri bu eşit bölüşüme rağmen üretimin aynı olacağını düşünmeksizin kabul ederler. Hatta bir kaççı açıkça üretimin daha da artacağını savunmaktadır. Çağdaş bir Socrates’in böyle bir Eşitlikçi’yi sorgulamasını hayal edebiliriz.

Socrates: Hangisi daha âdildir: malların eşit bölüşümü mü yoksa eşit olmayan bölüşümü mü?

Eşitlikçi : Tabii ki eşit bir bölüşüm.

Socrates : Malları kim ürettiğine veya malların hangi miktarda üretildiğine bakılmaksızın mı?

Eşitlikçi : Her durumda eşit bölüşüm eşit olmayan bölüşümden açıkça daha âdil olacaktır.

Socrates : Bakalım. 100 nüfuslu, fakir, diğer köylerden izole, kendi başına bir köy düşünelim. Herkese günde küçük bir kase pirinç verilsin. Diğer bir 100 nüfuslu kendi başına olan köyde 10 kişi günde bir kase, 10 kişi iki kase, 70 kişi günde üç kase pirinç alıyor olsun. Diğer bir 10 kişi ise zengin çeşitlilikte bir diyete ve çok iyi yaşama şartlarına sahip olsun. Hangi köy genel olarak daha iyi durumdadır (zengindir), birinci köy mü, yoksa ikinci köy mü?

Eşitlikçi : Tabii ki ikinci, fakat —

Socrates : Fakat sizin kendi tanımınıza göre, ikinci köyde daha az “âdalet” olacaktır.

Eşitlikçi: Fakat siz açıkça şartları değiştiriyorsunuz. Eğer ikinci köyde üretilen fazla mal eşit olarak bölünürse ikinci köy daha da iyi olur, çünkü bölüşüm âdil olacaktır.

Socrates: Fakat birinci köydeki üretimin günde kişi başına bir kase pirince düşmesi tamamen baskıyla uygulanan eşit bölüşüm fikrinden kaynakladığını neden düşünmüyorsunuz? Birinci köydeki üretim ve bölüşüm (ikinci köydeki gibi) herkesin üretime yaptığı katkıyı alkoymasına izin verildiğinde ikinci köydeki ile aynı olmaz mı? Gerçekte hiç de farklı iki köyden bahsetmiyorum ancak iki farklı “bölüşüm” sisteminde aynı köye ne olabileceğinden bahsediyorum. Bunlardan birisi toplam üretimin baskıya dayalı eşit paylaşımı ve diğeri herkese ürettiği karşılığında ödeme yapılan veya kişiye ürettiğini alkoymasına izni verilen iki farklı sistem.

Eşitlikçi: Fakat eşit bölüşüm her durumda eşit olmayan bölüşümden daha âdil değil mi?

8. Bu hikâyeyi *Newseek* gazetesinden bir makale ile bağlantı kurdum, Haziran 27, 1949.

Socrates: Bir ordu içerisinde veya kuşatma altındaki bir şehirdeki insanlara yapılan gıda bölüşümü gibi belli şartlarda bu doğru olabilir. Fakat sonuçları, bölüşülecek üretimi veya ürünü ciddi ölçüde azalttığına asla âdil değildir.

4. Tekrarlayalım: Adalet Nedir?

Fakat belki de modern Socrates'a bile çok şey söyledik. Ancak şunu gözardı etmemeliyiz: Adalet, erdem gibi, esas itibariyle bir araçtır ve aynı zamanda bir araç da olmasına rağmen asla nihaî amaç değildir. Fakat sadece sonuçlarıyla değerlendirilmesi gereken bir amaçtır. Adaleti, barışı, iş birliğini, üretim ve mutluluğunu artıran kurallar ve düzenlemeler sistemi, (Bölüm 24'te de gördüğümüz üzere) adaletsizliği ise bu sonuçların önünde duran tüm kurallar ve düzenlemeler olarak tanımlarız. Adalet hakkındaki tüm anlayışlar buna göre revize edilmelidir.

Her bir kişinin ürettiğine bakılmaksızın "Herkesin ürettiği kendine" sistemi ve eşit bölüşüm sistemi, yasal sistemler veya hükümet sistemleri oldukları halde birbirleriyle barışamazlar. Baskıyla uygulanan eşit bölüşümün asıl olarak üretimi caydıracağından uygulanamaz olmasına rağmen, günümüzde kademeli gelir vergisini ve çeşitli araçlarla gelir ve servet bakımından "adaletsizlikler" veya eşitsizliklerin etkisini azaltmanın en azından kısmen mümkün olduğu yaygın olarak düşünülmektedir. Bu verginin "sosyal adaleti" büyük ölçüde artırdığı şeklindeki nimetleri sürekli olarak övülmektedir. Çoğu akademik ekonomist tarafından bile bugün ekonomik şartlardaki tüm iyileşmelerin bağlı olduğu sermaye birikimini veya teşvikleri önemli ölçüde azaltmaksızın, kişisel gelirlerin % 91'e⁹ kadar vergilendirilebileceği yaygın olarak varsayılmaktadır. İşsizlik telafileri ve sosyal güvenlik yardımlarının, çalışma veya teşvikleri azalmaksızın sonsuz şekilde artırılabilmesi veya yaygınlaştırılabilmesi de aynı derecede yaygın olarak kabul edilmektedir. Burası "kademeli" gelir vergilerinin ve sosyal amaçlı harcamaların veya ikisinin kombinasyonunun ekonomik etkileri üzerine teknik tartışmaya girme yeri değildir. Okuyucu bunun için diğer kaynaklara başvurabilir.¹⁰ Burada Peter'den Paul'e gelir transferini dayatan şeyin toplam "sosyal hisseyi" azaltmasının "adalet" için şüpheli bir kazanç olduğunu vurgulamamız yeterlidir.

Bu nedenle eski Viktoryan şiirinde duygu yanında bilgelik de vardır.

Komünist nedir?
Sempati duyan bir kişi,
Eşit bölüşümüne,
Eşit olmayan kazanımın.

Bir kez daha adaletin doğru algılanmasının ne olduğu sorusuna geri döndük. Yetenekli, marifetli ve çalışkanın beceriksiz, miskin ve tembelden daha fazla kazanmadığı, çabaya bakmaksızın maddî ödüllerin eşitlendiği bir sistem kesinlikle daha az üretken olacaktır ve sanırım çoğumuza adaletsiz gelecektir. Başka alterna-

9. 1963'ten beri en yüksek oran.

10. Özellikle bkz. Vergiler ve Sosyal Güvenlik ile ilgili bölümler, Hayek, *The Constitution of Liberty*.

tifi yoksa, müthiş ölçüde üretken fakat ideal derecede “âdil olmayan” bir sistemi kıtlık ve yoksulluğu mükemmel derecede âdil dağıtan bir sisteme (çok iyi şekilde eşitlenmiş yoksulluk) çoğumuz kesin olarak tercih ederiz.¹¹ Bu durum bizim bolluğu adalete tercih ettiğimiz anlamına gelmez. Bu maddî ödüller için kullanılan adalet teriminin, uzun dönemde (üretim ve sosyal işbirliğini en üst düzeye çıkaracak şekilde) herkesi teşvik etmeyi maksimize etme eğiliminde olan bölüşüm sistemi olarak algılanması gerektiği anlamına gelmektedir.

Burada, bazı sosyalistlerce desteklenen bir ekonomik bölüşüm prensibi daha tartışılacaktır. Bu “fayda” esasına dayalı bölüşüm veya ödemedir. Bu prensip, eşit gelir bölüşümü prensibinden daha az aptalcadır ve akıllı adamlara, sanatçılara, şairlere ve ekonomi disiplini dışındaki entelektüellere bilhassa cazip gelmesi muhtemeldir. Bazıları iyi bir modern şairin (kitabı sadece bir kaç yüz kopya sattığı veya hiç satmadığı için) neredeyse aç kalması söz konusu iken işe yaramaz bir romanın yazarının, sıradan ve tarzı bozuk bir bira satıcısının veya bir petrol arayıcısının servet sahibi olmasının bir skandal olduğunu söylerler. İnsanlar kendilerinin gerçek ahlâk değerlerine göre veya en azından kültürel yaşantımıza “kendi gerçek” katkılarına uygun olarak ödüllendirilmelidirler.

Bu önerilen çözüm asıl soruyu cevapsız bırakmaktadır. İnsanların gerçek ahlâk değerine veya “gerçek” faydasına kim karar verecektir? İçimizden bazıları içten içe “gerçekleri” bildiğimizde, herkesin gerçek faydasının ne olduğuna “bizim” karar verebileceğimize ve tam bir tarafsızlık ve adalet içinde onları uygun şekilde ödüllendireceğimize inanabilir. Fakat biraz düşünmek bile her birimizin nisbî faydasını ve hakkını ancak Tanrı bilgisi ve tarafsızlığına sahip birisinin belirleyebileceğine çoğumuzu ikna edecektir. Sovyet Rusya gibi pratikte bir çözüme girişilen yerlerde kabus gibi sonuçları biliyoruz. Pratik bir cevap için en yakın yaklaşım günümüz İngiltere’indeki yıllık Şövalyelik ve diğer unvan ödülleri, Fransa’daki Akademiye seçilme ve ABD’de üniversitelerin onursal payeler dağıtımındaki sembolik çözümlerdir. Fakat insanların bunlardan bazılarındaki adalet ve hikmeti dahi sorguladığı bilinmektedir.

5. Sosyalizm baskı demektir

Serbest piyasanın sağladığı çözüm mükemmel değildir, fakat icat edilen veya edilmesi muhtemel görünen herhangi bir alternatiften daha üstündür. Serbest piyasa şartları altında maddî ödüller bir kişinin arkadaşlarına sağladığı hizmetlerin değerine karşılık gelmektedir. Diğerleri onun katkısı için ödemeye razı oldukları miktar ile kendi değerlerini ortaya koyarlar. En iyi geliri olan yazar veya imalatçılar kendisi için iyi olandan ziyade halka istediği şeyi sunanlardır. Toplumun istediği şey ancak genel tat, bilgelik ve ahlâk yükseldikçe toplum çıkarı için iyi olan şeye uygun olacaktır. Ancak, bu sistemin hataları ne olursa olsun, herhangi bir baskıya maruz bırakılması veya rasgele bir sistemle değiştirilmesi kesinlikle çok daha kötü olacaktır.

11. L. Garvin, *A Modern Introduction to Ethics*, s. 460.

Kapitalizm ve sosyalizm arasındaki asıl konu özgürlüktür: “Diğerlerinin bize emrettiğini yaptığımız için değil fakat onlara istediklerini verdiğimiz için maddî açıdan ödüllendirilmemiz özgür bir toplumun esasını” oluşturmaktadır.¹² Bu durum kapitalizmin sosyalizmden daha materyalist olduğunu göstermez. Serbest girişim; bize bol maddî araçlar sağlarken (istediğimiz asıl olarak buysa), maddî olan ve olmayan ödüller arasında tercih yapmada bireyi serbest bırakan tek toplum tipini meydana getirmiştir. Bir sistemi, maddî kazancı diğer mükemmellik tiplerine tercih etmeye birey adına kendisinin karar vermesi yerine, bireyin kendisine bıraktığı için daha materyalist olarak suçlamak kesinlikte adaletsizliktir.¹³

Kapitalizmin sağladıklarının dışındaki maddî ödül sistemlerini önerenlerin göremediği şey onların sistemlerinin ancak bir baskı ile uygulanabileceğidir. Baskı, sosyalizm ve komünizmin esasıdır. Sosyalizm koşullarında serbest iş tercihi olmaz. Herkes kendine verilen işi yapmak, gönderildiği yere gitmek ve başka bir yere gitmek için emir alana kadar gittiği yerde kalmak zorundadır. Onun terfi etmesi veya alt kademeye indirilmesi emir komuta zincirine bağlı olarak bir amirin isteğiyle olmaktadır.

Sosyalizmde ekonomik hayat kısaca askerî bir modelde organize edilmiştir. Orduda olduğu gibi herkese kendi görevi ve ekibi verilmiştir. Bu durum, Bellamy'nin ütopyacı vizyonunda bile açıktır: onun insanları madenlerde çalışarak, caddeleri temizleyerek, masada bekleyerek nöbetlerini tutmak zorundaydı ve sırf bilinmeyen bir sebepten dolayı tüm bu görevler ansızın karşılaştırılmayacak kadar kolay ve zevkli olmuştu. Engels hayranların “Sosyalizm hem mimarlığı hem de seyyar satıcılığı meslek olmaktan men edecektir ve mimarlık için yarım saat harcamış olan kişi mimarlık mesleği yeniden talep edilene kadar el arabasını bir müddet itecektir. Bu, seyyar satıcılığı ebedileştiren oldukça hoş bir sosyalizm türüdür.”¹⁴ Bebel'in ütopyasında toplumda sadece fiziksel emek tanınmakta olup bilim ve sanat boş zamanlara indirgenmiştir.

Bu ütopyacı görüşlerde kastedilen fakat asla açıkça ifade edilmeyen şey, her şeyin üstten gelen emirlerle metazori yapılacağıdır. Basın ve entellektüel hayat milileştirilecek, ifade özgürlüğü kaybolacaktır.

Acı gerçek bugün Rusya'da esir kamplarında ve Komünist Çin'de görülmektedir. Ekonomik özgürlük yok edildiğinde tüm diğer özgürlükler de onunla birlikte yok olmaktadır. Alexander Hamilton bunu açıkça ifade etmiştir: “Bir insanın geçimi üzerine uygulanan baskı onun iradesi üzerine uygulanan baskıdır.” Ve modern Rusya'nın önde gelenlerinden birisi olan Leon Trotsky'nin daha da açık bir şekilde ortaya koyduğu üzere: Tek işverenin devlet olduğu bir ülkede muhalefet etmek yavaş yavaş açlıktan ölmek demektir. “Çalışmayan aç kalacaktır”denilen eski prensip yenisiyle değiştirilmiştir: “İtaat etmeyen aç kalacaktır.”

12. F. A. Hayek, “The Moral Element in Free Enterprise”, sempozyumda sunulan tebliğ, *The Spiritual and Moral Significance of Free Enterprise* (New York: National Association of Manufacturers, 1962), s. 31.

13. *A.g.e.*, s.31-32.

14. Max Eastman'dan alıntılanmıştır, *Reflections on the Failure of Socialism* (New York: Devon Adair, 1955), s.83.

Buna göre, tam sosyalizm özgürlüğün tamamen yok olması demektir. Ve yüzyıllık Marksist propagandanın aksine savaşa yol açan kapitalizm değil sosyalizmdir. Kapitalist ülkelerin birbiriyle savaştığı doğrudur fakat serbest piyasa ve serbest ticaret felsefesine sıkı sıkıya bağlı ülkeler, savaş karşıtlığı kamusal fikrinin liderleridirler. Kapitalizm iş bölümü ve sosyal işbirliğine dayanır. Bu nedenle barış prensibine dayanmaktadır, çünkü sosyal iş birliğinin alanı ne kadar genişse barışa olan ihtiyaç o kadar fazladır. Uluslararası ticaretin en yüksek seviyesi (tüm gerçek liberaller bunun karşılıklı olarak avantajlı olduğunu düşünürler) barışın sürekli olarak sürdürülmesini gerektirir. Uluslararası Etik bölümümüzden hatırlanacağı üzere, 1740'da "*Ticaret Kiskançlığı*" adlı makalesinde ilk büyük liberallerden David Hume şöyle der: "Bu nedenle bir insan olarak değil fakat İngiltere'ye ait bir varlık olarak Almanya, İspanya, İtalya ve hatta Fransa'nın kendi ticaretinin gelişmesi için dua ettiğimi itiraf etme cesaretini göstermeliyim. Hükümdarları ve bakanları bir diğerine karşı bu gibi geniş ve iyi düşüncelerle yaklaşırlarsa İngiltere ve tüm bu ülkelerin daha iyi gelişeceğine en azından eminim."

Aksine, Emperyalist Savaş tellallarının suçlamalarına rağmen, kendi kaçınılmaz başarısızlıkları için kapitalist ülkelerin düzenbazlığını suçlayan ve günümüz savaşlarının en önemli sebebi sosyalist hükümetlerdir. Almanya'daki Nasyonal Sosyalistlerin (bugün daha yaygın olarak kısaltılmış isimleri olan Naziler olarak bilinirler) savaş geçmişlerini burada detayıyla incelememize gerek yok.¹⁵ Sovyet Rusya ve Komünist Çin'in sürekli saldırganlığını, sızmacı ve işgalci geçmişlerini (Finlandiya, Güney Kore, Hindistan ve Quemoy gibi kısmen başarılı veya Litvanya, Letonya, Estonya, Çekoslovakya, Macaristan, Romanya, Bulgaristan, Arnavutluk, vs. gibi tam başarılı işgaller) incelememize de gerek yok. Zaten Kruschev'in bizi gömme tehdidini her gün sürekli olarak hissetmekteyiz.

6. Bir Ahlâksızlık Dini

Aslında, Marksizmin en başından bugüne kadar olan yayılmacı ahlâksızlığına geri dönmüş olduk. Sosyalizmin soylu amacının her aracı mübah gördüğü düşünülmekteydi. Max Eastman şöyle diyor:

Marx Tanrı'dan nefret ederdi ve yüksek ahlâkî değerleri tavsiye eden kaynakları engel görürdü. Kendi cennet inancını dayandırdığı güç "maddî" fakat gizemli şekilde "yükselen" bir dünyanın sert, vahşi, kanlı evrimi idi. Ve o böyle bir dünyaya adım atmak için ahlâkî prensipleri kaldırıp atmamız ve kardeşler arası bir savaşa çıkmamız gerektiğine kendini inandırmıştı. Her ne kadar bu mistik ve ahlâksız iman bilim olma iddiasıyla ekonomik rasyonelleşme dağı altına gömülmüşse de Karl Marx'ın insanoğlunun fikir mirasına tamamen orijinal bir katkısıdır.¹⁶

Marx, Komünist Parti'den düzenli olarak "sevgi", "adalet", "insanlık", ve hatta "ahlâklılık" gibi şeyler için insanları atmıştır. İlk Enternasyoneli kurduğunda,

15. Bu iktisat ve savaş kayıtları için, bkz. Ludwig von Mises, *Omnipotent Government* (Yale University Press, 1944).

Engels'e özel (gizli) olarak şunları yazmıştı: "önsöz içine 'görev ve doğruluk' ile ilgili ('yani gerçek, ahlâklılık ve adalet) iki söylem sokmak zorunda kaldım." Fakat Engels'i bu kederli söylemlerin "hiç bir zarara yol açmayacak şekilde konduğu" konusunda Engels'i temin etmiştir.¹⁷

İmanlı bir taraftar olan Lenin şöyle diyor : "Dünya sosyalist cennetine yaklaşmak için aldatmaya, kandırmaya, kanunu çiğnemeye, doğruyu engellemeye ve gizlemeye hazır olmalıyız. Kitleler arasına bizimle hem fikir olmayanlara karşı nefret, isyan, tahkir ve benzerlerini ekecek bir dille yazabiliriz ve yazmamız gerekir."¹⁸

Rusya Gençlik Kongresi'ne hitap eden Lenin şöyle demiştir: Bizim için ahlâklılık proletaryanın sınıf mücadelesinin çıkarlarından kesinlikle sonra gelir.¹⁹

Genç iken Stalin bir banka soyguncuları ve eşkıyalık organizatörü idi. İktidara geldiğinde tarihin en büyük toplu katliamlarından birini yapmıştır.

Bolşeviklerin söylemi basitti: "Devrimin başarısını artıran her şey ahlâklıdır, onu engelleyen her şey ahlâksızdır."

Max Eastman'ın bu "ahlâksızlık dininin" geçmişini inceledikten sonra hayretle ifade ettiği gibi: "insanların binlerce yıllık kardeşlik içinde birlikte yaşaması gereken bir dünya cenneti fikri, dünyanın şimdiye kadar görmediği suç ve yoksulluğu haklı göstermek için kullanılmaktadır... Böyle bir felaket insanlığın başına daha önce gelmemiştir."²⁰

Çeviren: Nejdet KANDEMİR

*"The Ethics of Socialism", *The Foundations of Morality*, The Foundation for Economic Education, New York, 1994, Bölüm 31.

16. "The Religion of Immoralism", *Reflections on the Failure of Socialism* (New York: Devin-Adair, 1955), Böl.: 7, s. 83.

17. *A.g.e.*, s. 85.

18. *A.g.e.*, s.87.

19. *A.g.e.*, s. 87-88.

20. *A.g.e.*, s.88.